

Kompozice a její potenciál v současné slovní zásobě češtiny

Ivana Bozděchová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

bozdiaff@ff.cuni.cz

Composition and its potential in contemporary Czech vocabulary

ABSTRACT: Along with derivation, composition represents the second most important word-formative process in Czech, primarily with certain names (such as professional terms). The paper deals with two specific word-formative types of deverbative names of persons, traditionally referred to as nouns of agents (*nomina agentis*) – compounds with suffixes *-tel* and *-č*. These compound names, excerpted from the Czech National Corpus (SYN2010) and confronted with Czech dictionaries (including neologisms), are compared with parallel derived-names, namely in terms of onomasiological and semantic functions of their constituent parts. Their systemic and empirical (textual) productivity (based on corpora) is further considered. Presented analysis is a part of larger research of Czech compounds conducted currently by the author.

KEY WORDS: composition, compound-word, derivation, derived-word, deverbative names of persons

KLÍČOVÁ SLOVA: kompozice, kompozitum, derivate, derivát, deverbativní názvy osob

1 Úvod

Výsledky dosavadních korpusově podložených analýz slovtvorných jevů přinesly řadu zajímavých a důležitých faktů především z oblasti derivatologie. Dosavadní popis jednotlivých slovtvorných modelů (tradičních slovtvorných způsobů a postupů) z hlediska dynamického bychom rádi obohatili o několik dílčích poznatků o slovtvorné kompozici. Pro účely tohoto příspěvku a jako součást rozsáhlejšího výzkumu se zde zaměříme na dva vybrané typy pojmenování osob, tradičně označovaných jména činitelská (*nomina agentis*): na složené deverbativní názvy osob s příponami *-tel* a *-č*. Omezíme se pouze na některé onomaziologické a lexikálně-sémantické aspekty těchto pojmenování, tedy na jejich pojmově-sémantickou utvářenost. Motivuje nás k tomu mj. fakt (viz např. Šlosar, 1999, s. 31), že kompozita s koncovým členem deverbálním vývojově představují nejdynamičtější typ substantivních kompozit – početně i významovou diferenciací (což vyplývá z bohatých možností sémantického do-

plnění deverbálního koncového členu). Záměrně se nevěnujeme aspektu slovo-
tvornému, neboť jména s těmito příponami byla v dosavadní odborné literatuře
podrobně slovo-
tvorně analyzována (viz např. Bozděchová, 1994; Dokulil, 1967; Šlosar, 1999; Štícha, 2011).

Složené deverbativní názvy osob jsme excerpovali převážně z korpusu SYN2010 na základě odvozených činitelských jmen uvedených v TSČ 2 (1967, s. 17–46) a ověřili v databázi LEXIKO a v Retrográdním slovníku ČNK. Oproti našemu dřívějšímu zpracování kompozit založenému především na SSJČ (Bozděchová, 1994) jsme rozšířili materiál o korpusové texty (včetně databáze Neomat), SSČ a SN. Analyzovaný korpus tak tvoří 110 složených názvů se sufikem *-tel*, utvořených od 61 základových sloves, a 131 složených názvů se sufikem *-č*, utvořených od 71 základových sloves.

Úvodem tři záměrná terminologická zjednodušení, která považujeme za oprávněná a výhodná pro popis vybraných složených názvů tzv. činitelských jmen (výhodnost ostatně dokazují i doklady z korpusu):

1) Kompozita s činitelskými sufiky *-tel* a *-č* označujeme jako *deverbativní názvy osob*; toto názvosloví mj. užívá a (přesvědčivě) zdůvodňuje Štícha (2011, s. 36). Analýza našeho materiálu totiž také ilustruje, že tradiční termín *činitelská jména* ne vždy odpovídá sémantice těchto pojmenování (ve všech případech nejde o skutečného činitele děje). Při popisu vycházíme z formy a (pro přehlednost) podle ní postupujeme (jména se slovo-
tvornými příponami, příp. jejich variantami *-tel* a *-č*).

2) Nerozlišujeme typy složených jmen podle syntakticko-sémantických vztahů mezi jejich členy (byť je to, a to i didakticky, běžné), neboť nás zajímá onomaziologický proces a jejich onomaziologická struktura, pro něž tato klasifikace není funkční. Právě kompozita s druhým (určovaným) členem deverbálním často umožňují dvojitý výklad sémanticko-syntaktického vztahu mezi členy: dějové jméno může vzniknout až při skládání, často je však lze druhotně chápat také jako utvořené (derivované) přímo. Navíc druhý člen a formálně shodný derivát vždy nemusejí být významově synonymní (viz např. Mitter, 2006, s. 33 aj.). Jak dále ukázal např. Šlosar (1999), vztah mezi oběma členy kompozit nemusí být jednoznačně determinován syntakticky: jde o naznačení sémantického vztahu, který může dojít syntaktického vyjádření ve větě struktuře, ale nemůžeme předpokládat, že by z ní kompozitum bylo nutně odvozeno. Klasifikace slovo-
tvorných způsobů tvoření jmen typu *velkopěstitel* a *bacilonosič* (sémanticko-syntakticky jsou to vazebná modifikační determinativa) se tak jeví jako alternativní (viz čtené a běžné paralelní interpretace vztahu slovo-
tvorné fundace/motivace).

3) Vzhledem k onomaziologicko-sémantickému zaměření tohoto příspěvku dále rozšiřujeme pojetí kompozice: do excerpce zařazujeme také některé názvy osob s (morfolo-
gicky nebo slovnědruhově) nevyhraněnou první částí – ne vždy

jde o skutečný nebo celý slovní základ, a tedy o první člen kompozit. Tyto slovo-
tvorné komponenty jsou českého i cizího původu a lze je chápat jako afixoidy¹.
Zahrnujeme je především pro jejich onomaziologicko-sémantickou hodnotu
srovnatelnou s plnovýznamovými slovy a členy kompozit (obvykle pojmenová-
vají okolnosti či relace časové, následnost, zástupnost, společenství aj., viz např.
*praparodič – předek, pradávny člen; místodržitel – zástupce držitele; exředitel –
bývalý ředitel – pár Jágrových ex; spoluhráč – hrát spolu*), pro synchronně
vesměs zřetelně vnímanou a rozpoznatelnou (složenou) strukturu jimi utvoře-
ných názvů a pro produktivnost těchto názvů systémovou (mnohdy téměř pa-
radigmaticnost, podmíněnou sémanticky) i komunikační². Pro ilustraci několik
příkladů z ČNK:

praparodič

Není vám známo, kdo byli moji **praparodiče**, moji prarodiče – dokonce nevíte nic ani o mé
matce a o mém otci

Konečně moji **prarodičové** byli praparodiči mého syna Kurta.

omílají staré příběhy o svých předcích, o svých prarodičích a **praparodičích** a jejich otcích
a matkách.

Předindustriální velkorodina, ke které patřili prarodiče i **praparodiče**, čeleď, neprovdané pří-
buzenstvo a velký počet dětí

Moje **praparodiče** postihla velmi výrazně kolektivizace, mým prarodičům režim zastavil pro-
fesní postup

místodržitel

Za záda mu dají **místodržitele** a ten ho povede a bude předsedat jeho radě

Hrabě Worcester byl stále ještě ve Walesu a působil i jako princův **místodržitel** a hlava rady

Debatovala o rozsahu pravomoci, již měl být nový lord **místodržitel** vybaven

Nové členy sboru jmenovalo ministerstvo vnitra na návrh **místodržitele**.

Ve Štýrsku byl **místodržitelem** českého krále olomoucký biskup

exředitel

následný postoj **exředitele**, který kontrolu pojal jako osobní útok

spolu s exministrem čelí obžalobě také **exředitel** České televize

a také prověřuje, jakou roli v něm hrál **exředitel** Kadlec

Hejtman a **exředitel** ISŠTE v Sokolově Josef Novotný se proti tomu ohradil.

spoluhráč

Čím menší jsou tvoje šance vyhrát, tím větší šanci vyhrát mají tví **spoluhráči**.

Sedm minut před koncem navíc jejich **spoluhráč** Čada neproměnil penaltu.

Na druhém místě skončil jeho **spoluhráč** ze stejného týmu Haas.

Hlídáte se navzájem se **spoluhráči**, co kdo nosí?

Kolumbijský písničkář a **spoluhráč** Zuzany Navarové pokračuje

¹ K vymezení kompozit a afixoidů viz např. Bozděchová, 1994; Mitter, 2003 a 2006.

² O slovo-
tvorné produktivitě viz blíže Štícha, 2007.

2 Složené deverbativní názvy osob

Deverbativní názvy osob představují poměrně vyhraněnou slovo tvornou kategorii (jejich lexikální význam se do značné míry kryje s významem slovo tvorným nebo se na něm zakládá), zároveň se však stýkají s kategorií (deverbativních) názvů prostředků činnosti (což je dáno průnikem onomaziologických kategorií – někdy lze substanci pojímat jako původce i prostředek činnosti), příp. s kategorií názvů nositelů vlastností (onomaziologicky jsou některé činnosti chápané i jako konstantní, charakteristické vlastnosti substance).³

Onomaziologickým základem deverbativních názvů osob je vztah substance a děje, realizovaný dvoučlennou strukturou převážně afixální (zřídka bezafixální – *sluha*). Afixálně-kompoziční struktura se slovo tvorným (tradičně: činitelským) sufikem (vyjadřujícím osobovost) naplňuje tento vztah explicitněji a přesněji než struktura derivátů: koncovým členem (jeho slovo tvorným slovesným základem) se pojmenovává děj, jeho možná doplnění sufikem (konatel děje) a předním členem: je-li základové sloveso druhého členu jednoargumentové, v prvním členu se pojmenovává původce (*infrazářič*), lokus (*horolezec*), je-li víceargumentové, pojmenovává se nejčastěji patiens (*knihvazač*), méně často kvalitativní atribut (*samozásobitel*). Slovo tvornou strukturou a explicitností se tak kompozita přibližují několikáslovným pojmenováním založeným na (derivovaných) deverbativních názvech osob (*ředitel koncernového podniku, prvoli-gový hráč*).⁴

Repertoár sufiků deverbativních názvů osob u derivátů (viz Štícha, 2011, s. 37) a kompozit se do značné míry shoduje, jejich distribuce a zastoupení se však liší: srov. např. produktivní *provozovatel, volič* a okrajově *roboošetřovatel, zvěroklesť* (zatímco derivát *provozovatel* je v korpusu SYN2010 zaznamenán 2763x a *volič* 4322x, obě uvedená kompozita jsou doložena jen jedním výsky-

³ Viz Dokulil, 1967, s. 14.

⁴ 1. Srov. Dokulil (1967, s. 13): jména činitelská (nomina agentis), jména dějového činitele = pojmenování bytosti, zprav. osoby, řidčeji jiné živé bytosti, podle činnosti pro ni charakteristické (jen okrajově přisuzujeme činnost věcem neživým, podkladem bývá personifikace – *chrlíč*) nebo zvláštní povaha přisuzované činnosti (*hořák*).

2. Vzhledem k výše uvedenému se nebudeme podrobněji zabývat slovo tvornými formanty kompozit (činitelskými sufiksy a jejich variantami a spojovacími vokály – vesměs jde o tvoření vlastních kompozit s konektémem -o-). Slovo tvorné sufiksy a obecnou formální i významovou charakteristiku činitelských jmen podrobněji popisuje zejména Dokulil (1967, s. 13–124 a obdobně v MČ 1, s. 233–245) a Štícha (2011, s. 25–272), příslušná kompozita viz např. Bozděchová (1994), Šlosar (1999), Mitter (2003, 2006).

3. Zahrnujeme (v souladu s TŠČ 2, 1967) příklady deverbativních názvů osob tvořených nejen pravidelně, ale i nepravidelně, viz např. *majitel* – anomálně utvořeno z rozšířeného prezენტního kmene *maj-*, nebo *spotřebitel* – anomálně z primárního kmene nedokonavého slovesa *spotřebovat*, popř. z dějového jména *spotřeba* (základové sloveso **spotřebit* si ce PSJČ uvádí, ale neužívá se).

tem) nebo naopak bohatší zastoupení kompozit typu *horolezec* než derivátů typu *letec* aj.

Pro ilustraci viz příklady:

Asi po dvou hodinách vyšetřování vyšel ven **roboošetřovatel** a řekl nám, že doktor má siestu.

Expozice seznamuje s historií obce i miškářů či nunvářů (neboli **zvěrokleštíčů**).

Kdykoli objevíme problém, rozešleme **provozovatelům** Servisní oběžník s návodem, jak problém odstranit.

O stanovisko nás požádali **provozovatelé** heren.

Trest hrozí **provozovatelům** restaurací a obchodníkům.

Mně jde o **voliče**, já na sobě nesmím mít ani snítko!

Sympatizovali s jejím programem a patřili mezi její skalní **voliče**.

Napsal, že izraelský **voliči** odstartovali revoluci.

Ta by se stala umírněnou silou se skoro třetinovou podporou **voličů**.

Celých 70 procent poslanců nechodí na setkání s **voliči** ani na jednání místních úřadů.

Obdobně jako u derivátů jsou mezi kompozity se sufíxy *-tel* a *-č* zastoupeny názvy osob dvou hlavních významových kategorií (srov. Štícha, 2011, s. 46): 1. názvy vykonavatelů povolání – profesí (*radiohlasatel*, *dřevoobráběč*) a pracovních funkcí (*místoředitel*) a 2. názvy vykonavatelů různorodých (i neprofesních) sociálních rolí založených na činnosti (*znovuobnovitel*, *drobnopěstitel*, *velkoodběratel*, *zvonkohráč*, *prvovolič*, *speleopotápěč*).

2.1 Složené deverbativní názvy osob se sufíxem *-tel*

V rámci deverbativních názvů osob se jako dominantní uplatňují slovo-
tvorné sufíxy *-tel* a *-č*: Dokulil (1967, s. 17) označuje jména se sufíxem *-tel* jako nejvýraznější slovo-
tvorný typ názvů živých bytostí podle činnosti, také Štícha (2011, s. 46) řadí sufík *-tel* mezi nejvýznamnější slovo-
tvorné sufíxy pro tvorbu názvů osob (z hlediska produktivity i komunikačního významu). Jak Štícha (tamtéž) uvádí, tento sufík je významný proto, že se jím ze sloves téměř neome-
zeně tvoří názvy osob z hlediska jejich dlouhodobé či jen krátkodobé činnosti, která jim přisuzuje tu či onu sociální roli a v tomto smyslu je charakterizuje.

2.1.1 Aspekty formální a sémantické

Složené deverbativní názvy osob se sufíxem *-tel*⁵ se zakládají na slovesech, mnohdy však spíše než sloveso lze za základové považovat deverbativní derivát – činitelské jméno, viz např. *ex-ředitel*, *velko-podnikatel*, *spolu-majitel* aj. Ob-
dobně jako u derivátů s touto příponou jsou výchozí slovesa obojího vidu⁶, jed-
noznačně však převažují nedokonavá (z 61 doložených základových sloves je
jen 8 dokonavých – všechna patří do 4. třídy ke vzoru „prosít“: *objevit*, *obnovit*,
pojistit, *sjednotit*, *spasit*, *stvořit*, *učinit*, *zásobit*, srov. kompozita *velkonakladatel*,

⁵ Seznam excerpaných složených deverbativních názvů osob se sufíxem *-tel* viz Příl. I.

⁶ Srov. Dokulil (1967, s. 22–23) tzv. jména vykonavatelská (od nedokonavých sloves) a vykonatelská; Mluvnice češtiny 1 (1986, s. 235–236).

videopůjčovatel, samozásobitel x zemětvoritel, znovuobnovitel, znovusjednotitel). Základová slovesa jsou většinou předmětová, zejména přechodná (bez-předmětová zcela výjimečně: *cyklocestovatel*), vesměs dějová akční (*prvopěstitel, malochovatel, kvaziléčitel*), méně často neakční (*místodržitel, staroobyvateľ, spoluuživatel, samoživitel*). Ke všem těmto slovesům se tvoří také paralelní deriváty (v korpusu SYN2010 nejsou doloženy názvy *+pitel, *slibovatel, tlačitel*, jako příznakové je však uvádí PSJČ: *pitel* žert. a zast. *piják, slibovatel*, výraz málo užívaný, a SSJČ: *tlačitel* řidč. poněk. zast.). V souladu se základní (a převažující) onomaziologickou funkcí – pojmenování bližšího doplnění děje (vyjádřeného základovým slovesem druhého členu) – mají první členy kompozit jmennou nebo adverbialní povahu. Zejména u nových a neologických názvů jsou hojné první členy cizího původu, včetně fragmentárních (*agropodnikatel, ekopěstitel, wifi-provozovatel*).

Sémantické spektrum dějů pojmenovaných základovými slovesy je bohaté, někdy jde o (široce pojatý) vztah (*skoromajitel, praobyvatel*) či funkci (*spoluručitel, megaspotřebitel*). Ve složených názvech se sufixem *-tel* jsou osoby charakterizovány zpravidla činnostmi, které nemají charakter fyzické, řemeslné nebo vůbec výdělečné práce (*samooslavovatel, prvopachatel, samozásobitel, spolucestovatel*), zřídka jde také o činnosti, které jsou povoláním (*pornovydavatel*). Bývají to častěji pracovní funkce nebo činnosti, které mají určité rysy povolání, ale sociální status povolání nemají nebo se jako povolání běžně nechápu (cyklocestovatel), dále profese, jejichž status názvů povolání není zcela jasný (např. *malochovatel, biopěstitel*), příp. činnosti, které se provádějí v rámci povolání (např. *mezivelitel*). Zastoupeny jsou také názvy rolí administrativních a administrativně-manažerských (*spolupředkladatel, exzaměstnavatel*). Přesah od názvů osob existuje k názvům institucí (*bankopojistitel, prvopojistitel, spoluvyhlašovatel, velkozaměstnavatel, velkoznečišťovatel*). S výjimkou přeneseného názvu *Videoučitel* (výukový program) pojmenovávají tato kompozita pouze osoby (nikoliv nástroje nebo pomůcky).

Vzhledem k tomu, že převažuje pojmenování činností nefyzické povahy, vyjadřuje první člen hlavně objekt děje (*pornovydavatel*, někdy zahrnující i původce – *sebetřýznitel, samozásobitel*) nebo průvodní okolnosti děje (*cyklocestovatel, znovuobnovitel, mediazastupitel*). Ve většině případů jsou první členy pojmového (denotačního) charakteru, čtenější jsou určení s významovým odstínem společenství, zástupnosti, původu nebo kvanta a kvantifikace, opakování děje (*spolunavrhovatel, spolupředkladatel, místodržitel, místoředitel, exředitel, mnohotrpitel, prvožadatel, dvoředitel, omnispotřebitel, znovusjednotitel, stáleslibovatel*). Některé názvy mohou nabývat díky prvnímu členu konotační a pragmatické odstíny, související s vyjádřením míry, především vyšší a vysoké (*arcinepřítel, megaspotřebitel, superznečišťovatel, superpodnikatel*), a s hodnocením, často založeným na naznačení pravosti – nepravosti (*kvaziléčitel, lžista-vitel, pseudopodnikatel, skoromajitel, takypisovatel*).

2.1.2 Aspekty stylové

Jak uvádí Štícha (2011, s. 46), sufix *-tel* je vysoce komunikačně produktivní (v korpusu SYN autor zaznamenal zhruba 1 200 derivátů) a je zároveň v současné češtině ze všech sufixů, jimiž se tvoří názvy osob, nejspíše potenciálně stylotvorný. V našem materiálu jsou mezi kompozity nejčastější běžné a stylově neutrální názvy, méně zastoupena jsou slova spíše formální povahy (*samoživitel, spolužadatel, spolunavrhovatel, spolupředkladatel, prvopojistitel, spoluručitel, samospasitel, sebetryznitel*). Stylově příznakové jsou zejména ty názvy, které výkladové slovníky označují (mnohdy obdobně jako jejich paralelní deriváty) jako užívané málo (*mnohotrpitel, stáleslibovatel*) nebo řidčeji (*spolučinitel*), příp. jako zastaralé (*knihtlačitel*). Nejčastější stylovou sférou užívání kompozit v SYN2010 jsou publicistické texty (*bankopojistitel, dvojředitel, omnispotřebitel, prvočinitel, veleředitel, znovuobnovitel*), příp. beletrie (*mezivitel, zadostučinitel*). Ve stylové bezpříznakovosti (nebo případně příznakovosti) se kompozita vesměs shodují se svými paralelními deriváty, přibližně 1/5 názvů našeho materiálu tvoří neologismy (uvedené v databázi Neomat a SN), v korpusu SYN2010 je navíc několik nových názvů, tvořených příležitostně (*pop-spotřebitel, vínobuditel, vínapitel*).

2.2 Složené deverbativní názvy osob se sufixem -č

Sufix *-č* (a ojediněle se vyskytující rozšířené varianty *-ač, -ič, -eč*) jako (i vývojově) druhý nejdůležitější sufix deverbativních názvů osob hraje ve srovnání se sufixem *-tel* slovtvorně i komunikačně (co do rozsahu využití a produktivnosti) méně významnou roli. Jak konstatuje Štícha (2011, s. 42), slovníky zaznamenávají přibližně stejný počet substantiv odvozených sufixem *-tel* a *-č*, avšak deriváty na *-č* jsou jako názvy osob méně vyhraněná a relativně méně významnou kategorií, neboť pojmenovávají často jak osobu, tak neživý předmět (např. *nosič*), někdy pouze neživý předmět, tedy zejména nástroj (*kráječ*), příp. rostlinu (*vstavač*).

2.2.1 Aspekty formální a sémantické

Složené deverbativní názvy osob se sufixem *-č*⁷ se zakládají na slovesech, mnohdy však i u nich lze za základ považovat deverbativní derivát, viz např. *mini-nakladač, super-potápěč, spolu-hráč* aj. Obdobně jako u derivátů s touto příponou jsou výchozí slovesa výhradně nedokonavá (výjimkou je název *elektrospotřebič*, které se významově vztahuje spíše k nedokonavému slovesu *spotřebovat* než k dokonavému *spotřebovat*, formálně je nejbliže k příznakovému dokonavému **spotřebít*, zaznamenanému pouze v PSJČ), a to převážně předmětových (*gramoměnič, kamenobrusič, radioplánovač*), bezpředmětová jen zcela výjimečně (*dlohospáč*). Základová slovesa jsou vesměs dějová akční (*dřevoob-*

⁷ Seznam excerpaných složených deverbativních názvů osob se sufixem *-č* viz Příloha II.

ráběč, kůrodrtič, samoprodavač, prvovolič), méně často neakční (*spoluuchazeč, infrazáříč*), ke všem existují paralelní deriváty. V korpusu SYN2010 nejsou doloženy názvy zachycené v SSJČ: *hojič* (poněk. zast. a řidč.), *klestič, snímač, vkladáč, *omlouváč, *podváděč, ukladač, zakladač*, a v PSJČ: *uctívač*. V souladu se základní (a převažující) onomaziologickou funkcí – pojmenování bližšího doplnění děje (vyjádřeného základovým slovesem druhého členu) – mají první členy kompozit jmennou nebo adverbialní povahu (*sklofoukač, rychlorazič*). Obdobně jako u kompozit se sufikem *-tel* jsou zejména u nových a neologických názvů se sufikem *-č* četné první členy cizího původu, včetně fragmentárních (*audiosnímač, infraovládač, perfovazač, CD-nosič*).

Složené deverbativní názvy osob se sufikem *-č* pojmenovávají podobně jako deriváty s tímto sufikem nejčastěji povolání, která spočívají v manuální, fyzické činnosti – jsou to obvyklé i speciální a specializované profese často řemeslného charakteru (*dřevoobráběč, rychlotavič, spolutopič*) nebo expresivní výrazy, vesměs záporně hodnotící nebo ironické (*všerozbýječ, sebeomlouváč, sebepozírač*). Jak ukazuje analýza dokladů ČNK, velká většina derivátů se sufikem *-č* užívaných v dnešní češtině slouží k pojmenování jak osob, tak prostředků (viz Štícha, 2011, s. 65). V námi analyzovaném korpusu 131 kompozit je poměr názvů pojmenovávajících osoby, nástroje a obojí (osoby i nástroje) 70 : 58 : 3, tzn. téměř vyrovnaný počet názvů osob a prostředků, avšak na rozdíl od derivátů zanedbatelně nízký počet názvů má významy oba. Důvodem je pojmová (sémantická) specifikace vykonavatele vyjádřená prvním členem kompozita, srov. *zakladač, vkladáč* (Ma, Mi) a *velkozakladač, samovkladáč* (Mi). K 71 (společným) základovým slovesům existuje 23 derivátů pojmenovávajících osobu i přístroj (*měníč, měřič, míchač, nabíječ, nakládač, nosič, ovladač, podavač, přenašeč, přijímač, rozbýječ, řidič, sráč, topič, trhač, vařič, vazač, vkladáč, vodič, vyhazovač, vysílač, zakladač, zapalovač*) a jen 3 složené názvy s oběma významy (*elektrosvářeč, časoměřič, jídlonosič*). U nového názvu *samoprodavač* jsme zaznamenali specifikaci pojmu vykonavatele z pojmenování osoby (Ma: *prodavač, velkoprodavač*) na pojmenování neosobní (Mi: *samoprodavač* = velkoobchodní balení výrobků, ze kterého se odebírají jednotlivá spotřebitelská balení). Derivát *svářeč* pojmenovává pouze osobu (= kdo odborně provádí svařování), složený název *elektrosvářeč* osobu i přístroj (Ma – pracovník svařující kovy elektrickým proudem, Mi – přístroj na svařování kovů elektrickým proudem); tento složený název však v SYN2010 doložen není, s oběma významy jej zaznamenává pouze SSJČ.

Sufix *-č* se uplatňuje především pro tvoření názvů osob jako vykonavatelů povolání nebo činnosti profesního charakteru (*spolutopič, kamenobrusič, uzlovazač, dřevoobráběč, kamenolamač*), méně často názvů osob jako vykonavatelů neprofesních sociálních rolí (*biomíchač, spoluvyznavač, velkonakupovač, šéfyjednavač*), příp. vykonavatelů charakterizační činnosti nebo sklonu k nějaké, zpravidla nežádoucí činnosti (*sebemrskáč, sebeomlouváč, všedrtič*).

Vzhledem k tomu, že u těchto kompozit převažuje pojmenování činností fyzické povahy, vyjadřuje první člen častěji (přímý) objekt děje (*dřevoobráběč, kamenobrusič, loutkovodič*, někdy zahrnující i původce – *sebeomlouváč*), méně často jeho průvodní okolnosti (*rychloměnič, dlouhospáč*). Převažují první členy pojmového (denotačního) charakteru, početnější jsou určení s významovým odstínem společenství, původu nebo kvanta a kvantifikace (*spoluposluchač, spoluřidič, praprarodič, mininakladač, megaměnič, prvovolič*). Četná kompozita nabývají díky prvnímu členu různé konotační a pragmatické odstíny, související s vyjádřením míry, především vyšší a vysoké (*megabavič, superpotápěč, supervyhazovač*), a s hodnocením, často založeným na naznačení pravosti – nepravosti (*antibavič, takyhráč*).

2.2.2 Aspekty stylové

Kompozita se sufixem *-č* jsou převážně stylově neutrální názvy. V našem materiálu je přibližně 1/5 názvů stylově příznakových: podle charakteristik ve výkladových slovnících jsou to výrazy málo užívané (*pivovařič, zectilupič* – s touto charakteristikou je uvádí pouze PSJČ, v SYN2010 nejsou doložené), poněkud zastaralé (*spoluposluchač*) nebo řídké (*dlouhospáč, kamenolamač, spoluvyznavač, velkonakupovač, kamenolamač, životabudič*), slangové (*gramoměnič, radiopřijímač, uzlovazač*) nebo odborné či profesní (*plodonosič, loutkovodič, mladolamač, samovkladač, velkozakladač*). Vyskytují se i názvy expresivní nebo hanlivé (*sedmispáč, velkohledač, darmožráč*). Nejčastější stylovou sférou kompozit ze SYN2010 jsou texty odborné (*CAM-počítač, iontoměnič, mikrovysílač, vrubonakladač*) a publicistické (*minivysílač, směnkopalič, supernosič*), v nichž se využívají také názvy expresivní a evaluativní – ironické a hanlivé (*darmožráč, kostiřezač, etnočistič, samoholič, všedrtič*). Přibližně 30 % názvů tvoří neologismy (uvedené v databázi Neomat a SN).

3 Korpuse a složené deverbativní názvy osob

Na základě korpusových dat lze usuzovat na potenciál tvoření složených názvů se sufixy *-tel* a *-č* podle jejich zaznamenaného počtu a podle počtu jejich výskytů. Podle údajů z Retrográdního slovníku je poměr derivátů a kompozit se sufixem *-tel* (z celkového počtu 438 slov): 88,8 % : 11,2 % a se sufixem *-č* (z celkového počtu 388 slov): 95,9 % : 4,1 %. Porovnáme-li toto procentní zastoupení kompozit s dřívějšími, „předkorpusovými“ údaji, dojdeme v podstatě ke shodě: Helcl (1957) konstatoval, že kompozita představují asi 2–3 % slovní zásoby, obdobně Poštolková – Roudný – Tejnor (1983) uvádějí 3–4 %, přičemž kompozit je zhruba dvakrát více v odborném názvosloví (7 %) než v běžné sdělovací vrstvě. Nověji se statisticky kompozita vyčíslují také v rámci neologických slov: ve slovnících neologismů (2004) tvoří více než 27 % všech neologismů, ze 76 kořených morfémů kompozit je až 57 cizího původu (Lotko, 2000).

Potenciál tvoření složených názvů od slovesných základů zároveň potvrzuje také námi (zjištěná a doložená) existence 110 kompozit se sufixem *-tel* od 61 základových sloves a 131 kompozit se sufixem *-č* od 71 základových sloves:

Sufix *-tel*:

K 23 doloženým slovesným základům existuje 24 derivátů⁸ a 65 kompozit:

6	pěstitel (44.)	biopěstitel, drobnopěstitel, ekopěstitel, malopěstitel, prvopěstitel, velkopěstitel
5	podnikatel (6.)	agropodnikatel, malopodnikatel, spolupodnikatel, superpodnikatel, velkopodnikatel
	ředitel (1.)	dvoředitel, exředitel, místoředitel, spoluředitel, veleředitel
4	majitel (4.)	exmajitel, skoromajitel, spolumajitel, velkomajitel
3	držitel (27.)	místodrželitel, samodrželitel, spoludržitel
	chovatel (37.)	drobnochovatel, malochovatel, velkochovatel
	obyvatel (3.)	praobyvatel, spoluobyvatel, staroobyvatel
	uživatel (7.)	prvouživatel, samouživatel, spoluživatel
	činitel (22.)	prvočinitel, spolučinitel, zadostčinitel
	spotřebitel (251.)	megaspotřebitel, omnispotřebitel, pop-spotřebitel
	vydavatel (35)	pornovydavatel, samovydavatel, spoluvydavatel
2	dodavatel (15.)	subdodavatel, velkododavatel
	nakladatel (42.)	pornonakladatel, velkonakladatel
	objevitel (63.)	spoluobjevitel, znovuobjevitel
	odběratel (33.)	maloodběratel, velkoodběratel
	pachatel (13.)	prvopachatel, spolupachatel
	pojistitel (94.)	bankopojistitel, prvopojistitel
	(ne)přítel (9./2.)	arcinepřítel, expřítel
	skladatel (20.)	spoluskladatel, superskladatel
	trpítel (152.)	mnohotrpítel, spolutrpítel
	zakladatel (19.)	spoluzakladatel, znovuzakladatel
	zaměstnavatel (12.)	exzaměstnavatel, velkozaměstnavatel
	zastupitel (14.)	mediazastupitel, takyzastupitel

Šest z deseti nejfrekventovanějších derivátů má dvě nebo více paralelních kompozit: nejfrekventovanější *ředitel* (24 415 výskytů) má pět kompozit, *podnikatel* (9 283 výskytů) šest (z nich *malopodnikatel* má 29 výskytů), viz tabulka:⁹

⁸ Číslice v závorkách udávají rank derivátů (jejich pořadí podle absolutní frekvence uvedené v Retrográdním slovníku ČNK).

⁹ Číslice v 1. a 4. sloupci zaznamenávají rank derivátů a kompozit, ve 3. a 6. sloupci jejich absolutní frekvenci (podle Retrográdního slovníku ČNK). Jména, u nichž tyto číslice chybí, nejsou ve slovníku uvedena.

Tabulka č. 1

1.	ředitel	24 415	160. 295. 363.	exředitel spoluředitel místoředitel <i>dvojředitel</i> <i>veleředitel</i>	28 3 2
2.	přítel	23 968	152.	<i>expřítel</i>	31
3.	obyvatel	19 459	195. 247.	<i>praobyvatel</i> <i>spoluobyvatel</i> <i>starobyvatel</i>	13 6
4.	majitel	15 626	55. 396.	spolumajitel <i>velkomajitel</i> <i>exmajitel</i> <i>skoromajitel</i>	485 1
5.	učitel	10 943		<i>roboučitel</i> <i>videoučitel</i>	
6.	podnikatel	9 283	157. 161. 246. 278. 420.	<i>malopodnikatel</i> <i>velkopodnikatel</i> <i>spolupodnikatel</i> <i>agropodnikatel</i> <i>pseudopodnikatel</i> <i>superpodnikatel</i>	29 27 6 4 1
7.	uživatel	8 373	411. 421.	<i>spoluživatel</i> <i>prvouživatel</i> <i>samouživatel</i>	1 1
8.	spisovatel	7544	409.	<i>takyspisovatel</i>	1
9.	nepřítel	7377	242.	<i>arcinepřítel</i>	7
10.	představitel	6912		<i>expředstavitel</i>	

Sufix -č:

K 25 doloženým slovesným základům existuje 25 derivátů a 87 kompozit:

- 12 nosič** (16.) audionosič, bacilonosič, CD-nosič, DVD-nosič, energonosič, jídlonosič, LP-nosič, parazitonosič, plodonosič, supernosič, videonosič, vironosič
- 6 hráč** (1.) protihráč, spoluhráč, superhráč, takyhráč, videohráč, zvonkohráč
- měníč** CD-měníč, gramoměníč, iontoměníč, megaměníč, rychloměníč, superměníč
- (na/v/u/za)kladač/kládač** (303.) mininakládač, samonakladač/ samonakládač, samovkladač, truboukladač, velkozakladač/ velkozakládač, vrubonakladač
- 5 vazač** (171.) knihvazač, perfovazač, samovazač, termovazač, uzlovazač
- 4 hledač** (22.) bohohledač, metahledač, pokladohledač, velkohledač
- přijímač vodič** (27.) radiopřijímač, selsyn-přijímač, stereopřijímač, videopřijímač
- vysílač** elektrovodič, fotovodič, loutkovodič, polovodič
- 3 počítač** mikrovysílač, minivysílač, radiovysílač, selsyn -vysílač
- CAM-počítač, *cyklopočítač*, superpočítač

	rodič (2.)	exrodič, praparodič, prarodič
	spáč (28.)	dlohospáč, sedmispáč, spoluspáč
	vaříč (91.)	dvouvaříč, elektrovaříč, pivovaříč
2	bavič (25.)	antibavič, megabavič
	budič	chutěbudič, životabudič
	drtič	kúrodrtič, všedrtič
	lamač (67.)	kamenolamač, mladolamač
	měřič (94.)	časoměřič, zeměměřič
	posluchač (6.)	divoposluchač, spoluposluchač
	prodavač (11.)	samoprodavač, velkoprodavač
	potápěč (15.)	speleopotápěč, superpotápěč
	přenašeč	neuropřenašeč, spolupřenašeč
	řidič (3.)	pseudořidič, spoluřidič
	vyjednávač (20.)	spoluvyjednávač, šéfyjednávač
	záříč	gamazáříč, infrazáříč

Tři z deseti nejfrekventovanějších derivátů mají dvě nebo více paralelních kompozit: *hráč* (22088 výskytů) šest kompozit (z nich *spoluhráč* má 2147 výskytů); ke čtyřem derivátům nejsou kompozita doložena (*hasič*, *uchazeč*, *lupič*, *vypravěč*), viz tabulka:

Tabulka č. 2

1.	<i>hráč</i>	22088	8. 18. 283.	<i>spoluhráč</i> <i>protíhráč</i> <i>superhráč</i> <i>takyhráč</i> <i>videohráč</i> <i>zvonkohráč</i>	2147 411 2
2.	<i>rodič</i>	21305	14. 153.	<i>prarodič</i> <i>praparodič</i> <i>exrodič</i>	658 16
3.	<i>řidič</i>	17055		<i>pseudořidič</i> <i>spoluřidič</i>	
4.	<i>hasič</i>	7128			
5.	<i>volič</i>	4322	183.	<i>prvovolič</i>	11
6.	<i>posluchač</i>	3612		<i>spoluposluchač</i>	
7.	<i>uchazeč</i>	2385			
8.	<i>spoluhráč</i>	2147		<i>divoposluchač</i>	
9.	<i>lupič</i>	1695			
10.	<i>vypravěč</i>	1385			

V korpusových textech jsme dále ověřili předpoklad, že nejen počet existujících složených deverbativních názvů se sufixem *-tel* a *-č*, ale také počet jejich výskytů je několikanásobně nižší než počet paralelních derivátů a jejich výskytů. Srov. např. **-tel**: nejvyšší počet výskytů: *ředitel* **24 415** (*exředitel* 28) – *spo-*

lumajitel **485**; **-č**: nejvyšší počet výskytů *hráč* **22088** (*spoluhráč* **2147**) – *ranhojič* **75** apod. Srov. paralelní kompozita a deriváty v tabulce:¹⁰

Tabulka č. 3

55.	<i>spolumajitel</i>	485	4.	<i>majitel</i>	15626
70.	<i>subdodavatel</i>	268	15.	<i>dodavatel</i>	4822
73.	<i>spoluzakladatel</i>	229	19.	<i>zakladatel</i>	2719
92.	<i>místodržitel</i>	143	27.	<i>držitel</i>	1729
98.	<i>spolupachatel</i>	132	13.	<i>pachatel</i>	5612
114.	<i>spolupořadatel</i>	79	16.	<i>pořadatel</i>	3701
152.	<i>expřítel</i>	31	2.	<i>přítel</i>	23 968
157.	<i>malopodnikatel</i>	29	6.	<i>podnikatel</i>	9 283
160.	<i>exředitel</i>	28	1.	<i>ředitel</i>	24 415
161.	<i>velkopodnikatel</i>	27	6.	<i>podnikatel</i>	9 283

Tabulka č. 4

8.	<i>spoluhráč</i>	2147	1.	<i>hráč</i>	22088
14.	<i>prarodič</i>	658	2.	<i>rodič</i>	21305
18.	<i>protihráč</i>	411	1.	<i>hráč</i>	22088
69.	<i>ranhojič</i>	75	-	<i>hojič</i>	
74.	<i>zeměměřič</i>	67	94.	<i>měřič</i>	43
137.	<i>časoměřič</i>	21	94.	<i>měřič</i>	43
144.	<i>knihvazač</i>	18	171.	<i>vazač</i>	13
153.	<i>praprarodič</i>	16	2.	<i>rodič</i>	
161.	<i>bacilonosič</i>	15	16.	<i>nosič</i>	587
183.	<i>prvovolič</i>	11	5.	<i>volič</i>	4322

Zaznamenali jsme poměrně vysoký počet jednovýskytových složených názvů (zejména se sufixem *-č*): podle Retrográdního slovníku ČNK má z 49 kompozit se sufixem *-tel* jen 15 víc než 10 výskytů, 7 kompozit je jednovýskytových, z 16 kompozit se sufixem *-č* má 11 víc než 10 výskytů, 2 kompozita jsou jednovýskytová. Poměr složených názvů v Retrográdním slovníku ČNK uvedených a neuvedených je pro sufix *-tel* 49 : 51, pro sufix *-č* 16 : 115. Tato fakta však naznačují určitý potenciál tvoření složených názvů. Obdobně lze vnímat také obnovení (oživení) několika zastaralých nebo méně užívaných derivátů v kompozitech: *pitel*, *vkладаč*, *omlouváč*, *uctívač*, *podváděč*, *ukladač*, *zakladač* (*vínapiťel*, *samovkladač*, *sebeomlouváč*, *sebeuctívač*, *sebe podváděč*, *truboukladač*, *velkozakladač*), příp. fakt, že se ojedinele tvoří paralelní složené názvy i s nízkofrekvenčními deriváty: 234. *samozásobitel* – 7 výskytů a 185. *zásobitel* – 15 výskytů, 209. *spolutrpiťel* – 10 výskytů a 149. *trpiťel* – 32 výskytů, 267. *mrškač* – 3 výskytů a 349. *sebemrškač* – 2 výskytů, 144. *knihvazač* – 18 výskytů a 171. *vazač* – 13 výskytů.

¹⁰ Legenda k tabulce viz pozn. 10.

4 Závěr

Jak jsme se v tomto příspěvku na základě dílčích korpusových dat pokusili stručně dokumentovat, slovtvorná kompozice hraje v současné češtině roli: uplatňuje se při tvoření nových pojmenování a osvědčuje se při užívání pojmenování již existujících. Vybrané složené deverbativní názvy osob podle činnosti se v obecných rysech shodují s paralelními deriváty, odlišnosti jsou v podstatě dány odlišností slovtvorné derivace a kompozice.

Z analýz vybraného typu kompozit se sufikem *-tel* a *-č* vplynuly dílčí poznatky:

1) Pojmově-sémantická utvářenost složených pojmenování osob potvrzuje slovtvornou nosnost kompozit: derivační sufik jako nositel (prostředek vyjádření) slovtvorné kategorie názvu (vykonavatel děje) se spojuje s kompozicí prvního a druhého členu doplňující (spoluvyjadřující a upřesňující) pojmový obsah v pojmenovací celek.

2) Na rozdíl od paralelních vybraných derivovaných názvů pojmenovávají složené názvy zpravidla užší či přesněji vymezenou, specializovanou skupinu vykonavatelů příslušné činnosti nebo děje: složené názvy se slovtvorným sufikem *-č* se na rozdíl od derivátů velmi zřídka překrývají s názvy prostředků – jejich první členy specifikují a rozlišují pojmenování osoby nebo prostředku. V kompozitech se první člen také podílí na celkové pragmatice a stylové charakteristice názvu, a to mnohdy odlišně od paralelního derivovaného názvu.

3) Složené a odvozené názvy se sufiky *-tel* a *-č* se shodují v následujících rysech: názvy se sufikem *-tel* pojmenovávají pouze osoby, nikoliv nepersonické entity (výjimka: *Videoučitel*), a to vykonavatele činností nefyzických, méně často povolání. Sufix *-č* se naopak uplatňuje u názvů osob i prostředků (byť u obou typů názvů v různé míře), ve složených názvech se prvním členem příslušný význam specifikuje (odlišné: *prodavač* – *samoprodavač*).

Zjištěný počet složených deverbativních názvů osob odpovídá dosavadní tendenci tvoření kompozit v celé slovní zásobě (tyto názvy nejsou omezené ani specializované pro odbornou a neologickou oblast). Jak excerpané doklady naznačují, jejich onomaziologický základ (vztah substance a děje) nachází různorodé a stále širší (specifičtější) sémantické naplnění. Vzhledem k tomu i vzhledem k výskytu názvů příznakových a k narůstajícímu podílu uplatňování prvků (slovtvorných základů) cizího původu lze zejména pro některé typy složených deverbativních názvů osob (především se sufikem *-č*) předpokládat vyšší potenciál tvoření.

Příloha I

Složené deverbativní názvy se sufixem *-tel* uvedené v Retrográdním slovníku ČNK a jejich paralelní deriváty; 1. a 4. sloupec: rank (pořadí podle absolutní frekvence), 3. a 6. sloupec: absolutní frekvence (počet výskytů v korpusu)

55.	SPOLUMAJITEL	485	4.	majitel	15626
70.	SUBDODAVATEL	268	15.	dodavatel	4822
73.	SPOLUZAKLADATEL	229	19.	zakladatel	2719
92.	MÍSTODRŽITEL	143	27.	držitel	1729
98.	SPOLUPACHATEL	132	13.	pachatel	5612
114.	SPOLUPOŘADATEL	79	16.	pořadatel	3701
152.	EXPŘÍTEL	31	2.	přítel	23 968
157.	MALOPODNIKATEL	29	6.	podnikatel	9 283
160.	EXREDITEL	28	1.	ředitel	24 415
161.	VELKOPODNIKATEL	27	6.	podnikatel	9 283
167.	MEZIHOSITEL	24	30.	hostitel	1 586
169.	VELKOODBĚRATEL	22	33.	odběratel	1316
174.	MALOODBĚRATEL	20	33.	odběratel	1316
194.	SAMOŽIVITEL	13	93.	živitel	142
195.	PRAOBYVATEL	13	3.	obyvatel	19 459
209.	SPOLUTRPITEL	10	149.	trpítel	32
217.	SPOLUVYDAVATEL	9	35.	vydavatel	1276
218.	SPOLUCESTOVATEL	9	29.	cestovatel	1662
223.	SPOLUOBJEVITEL	8	63.	objevitel	394
229.	VELKOCHOVATEL	7	37.	chovatel	1107
234.	SAMOŽASOBITEL	7	185.	zásobitel	15
242.	ARCINEPŘÍTEL	7	9.	nepřítel	7377
246.	SPOLUPODNIKATEL	6	6.	podnikatel	9 283
247.	SPOLUOBYVATEL	6	3.	obyvatel	19 459
248.	SPOLUDRŽITEL	6	27.	držitel	1729
256.	DROBNOCHOVATEL	6	37.	chovatel	1107
259.	VELKODODAVATEL	5	15.	dodavatel	4822
267.	MALOPĚŠTITEL	5	44.	pěstitel	691
272.	VELKOPĚŠTITEL	4	44.	pěstitel	691
274.	SPOLUNOSITEL	4	26.	nositel	1936
278.	AGROPODNIKATEL	4	6.	podnikatel	9 283
295.	SPOLUŘEDITEL	3	1.	ředitel	24 415
296.	SPOLUŽADATEL	3	23.	žadatel	2171
297.	SPOLUPROVOZOVATEL	3	18.	provozovatel	2763
315.	ZNOVUOBJEVITEL	2	63.	objevitel	394
327.	VELKONAKLADATEL	2	42.	nakladatel	796
338.	SPOLUŘEŠITEL	2	96.	řešitel	135
339.	SPOLUVYSTAVOVATEL	2	56.	vystavovatel	477
340.	SPOLUNAVRHOVATEL	2	65.	navrhovatel	352
341.	SPOLUNABYVATEL	2	74.	nabyvatel	224
351.	PRVOPOJISTITEL	2	94.	pojistitel	139
363.	MÍSTOŘEDITEL	2	1.	ředitel	24 415
396.	VELKOMAJITEL	1	4.	majitel	15 626
409.	TAKYSPISOVATEL	1	8.	spisovatel	7544
411.	SPOLUUŽIVATEL	1	7.	uživatel	8 373
412.	SPOLURUČITEL	1	79.	ručitel	197
413.	SPOLUPŘEDKLADATEL	1	85.	předkladatel	167
420.	PSEUDOPODNIKATEL	1	6.	podnikatel	9 283
421.	PRVOUŽIVATEL	1	7.	uživatel	373

Abecední seznam složených deverbativní názvů se sufixem *-tel* neuvedených v Retrográdním slovníku ČNK a jejich paralelní deriváty.

2. sloupec: zdroj, 3. sloupec: rank (pořadí podle absolutní frekvence), 5. sloupec: absolutní frekvence (počet výskytů v korpusu)

BANKOPOJISTITEL	SYN2010	94.	pojistitel	139
BIOPĚSTITEL	SN	44.	pěstitel	691
CYKLOCESTOVATEL		29.	cestovatel	1662
DROBNOPĚSTITEL		44.	pěstitel	691
DVOJŘEDITEL	SYN2010	1.	ředitel	24 415
EKOPEŠTITEL	SN	44.	pěstitel	691
EXMAJITEL		4.	majitel	15626
EXPŘEDSTAVITEL	Neomat	10.	představitel	6912
EXZAMĚSTNAVATEL	SN	12.	zaměstnavatel	5810
KNIHTLAČITEL (ZAST.)	SSJČ	-	tlačitel	
KOVOTLAČITEL	SSJČ	-	tlačitel	
KVAZILÉČITEL	SN	62.	léčitel	400
LŽISTAVITEL	Neomat	28.	stavitel	1688
MALOCHOVATEL	SSJČ	37.	chovatel	1107
MEDIAZASTUPITEL	Neomat	14.	zastupitel	5086
MEGASPOTŘEBITEL		251.	spotřebitel	2839
MEZIVELITEL	SYN2010	11.	velitel	6557
*MNOHOTRPITEL	PSJČ	150.	trpítel	32
OMNISPOTŘEBITEL	SYN2010	249.	spotřebitel	2839
POP-SPOTŘEBITEL	Neomat	249.	spotřebitel	2839
PORNONAKLADATEL	SN	42.	nakladatel	796
PORNOVYDAVATEL	SN	35.	vydavatel	1276
PRVOČINITEL (16)	SYN2010	22.	činitel	2277
PRVOPACHATEL	Neomat	13.	pachatel	5612
PRVOPĚSTITEL		44.	pěstitel	691
PRVOŽADATEL	Neomat	23.	žadatel	2171
RADIOHLASATEL	Neomat	54.	hlasatel	489
ROBOOŠETŘOVATEL	SYN2010	118.	ošetřovatel	578
ROBOUČITEL		5.	učitel	10 943
*SAMODRŽITEL	SSJČ	27.	držitel	1729
SAMOOSLAVOVATEL		239.	oslavovatel	7
SAMOSPASITEL		59.	spasitel	453
SAMOUŽIVATEL	Neomat	7.	uživatel	8 373
SAMOVYDAVATEL		35.	vydavatel	1276
SEBETRÝZNITEL	PSJČ	116.	trýznitel	78
SKOROMAJITEL	SN	4.	majitel	15 626
SPOLUČINITEL (ŘÍDČ.)	SSJČ	22.	činitel	2277
SPOLUPOZOROVATEL		24.	pozorovatel	2129
SPOLUPŘEKLADATEL	SSJČ	39.	překladatel	980
SPOLUSKLADATEL	PSJČ	20.	skladatel	2411
SPOLUSTVOŘITEL		40.	stvořitel	888
SPOLUVYHLAŠOVATEL		104.	vyhlašovatel	107
STAROBYVATEL		3.	obyvatel	19 459
STÁLESLIBOVATEL	PSJČ	-	slibovatel	
SUPERPODNIKATEL	SN	6.	podnikatel	9 283
SUPERSKLADATEL	Neomat	20.	skladatel	2411
SUPERZNEČIŠŤOVATEL		282.	znečišťovatel	3
TAKYZASTUPITEL	Neomat	14.	zastupitel	5086
VELEŘEDITEL	SYN2010	1.	ředitel	24 415
VELKOZAMĚSTNAVATEL	SN	12.	zaměstnavatel	5810
VELKOZNEČIŠŤOVATEL	SN	282.	znečišťovatel	3
VIDEOPŮJČOVATEL		235.	půjčovatel	7
VIDEOUČITEL		5.	učitel	10 943
VÍNAPITEL	SYN2010	-	pitel	
VÍNOBUDITEL	SYN2010	117.	buditel	76
WIFI-PROVOZOVATEL		18.	provozovatel	2763
ZADOSTUČINITEL	SYN2010	22.	činitel	2277
ZEMĚSTVOŘITEL		40.	stvořitel	888
ZNOVUOBNOVITEL	SYN2010	173.	obnovitel	20
ZNOVUSJEDNOTITEL	SN	151.	sjednotitel	32
ZNOVUZAKLADATEL		19.	zakladatel	2718

Příloha II

Složené deverbativní názvy se sufikem -č uvedené v Retrográdním slovníku ČNK a jejich paralelní deriváty; 1. a 4. sloupec: rank (pořadí podle absolutní frekvence), 3. a 6. sloupec: absolutní frekvence (počet výskytů v korpusu)

8.	SPOLUHRÁČ	2147	1.	hráč	22088
14.	PRARODIČ	658	2.	rodič	21305
18.	PROTIHRÁČ	411	1.	hráč	22088
69.	RANHOJÍČ	75	-	hojíč	
74.	ZEMĚMĚŘIČ	67	94.	měřič	43
137.	ČASOMĚŘIČ	21	94.	měřič	43
144.	KNIHVAZAČ	18	171.	vazač	13
153.	PRAPRARODIČ	16	2.	rodič	
161.	BACILONOSIČ	15	16.	nosič	587
183.	PRVOVOLÍČ	11	5.	volič	4322
185.	NACTIUTRHÁČ	11	140.	trhač	20
192.	SRDCERVAČ	9	21.	rváč	316
283.	SUPERHRÁČ	2	1.	hráč	22088
284.	SEBEMRSKAČ	2	267.	mrskač	3
317.	ZVĚROKLESTIČ	1	-	klestič	
349.	SPOLUUCHAZEČ	1	7.	uchazeč	2385

Abecední seznam složených deverbativní názvů se sufikem -č neuvedených v Retrográdním slovníku ČNK a jejich paralelní deriváty

2. sloupec: zdroj, 3. sloupec: rank (pořadí podle absolutní frekvence), 5. sloupec: absolutní frekvence (počet výskytů v korpusu)

ANTIBAVIČ	Neomat	25.	bavič	257
AUDIONOSIČ	SN	16.	nosič	587
AUDIOSNÍMAČ	SYN2010	-	snímač	
AUTOPODAVAČ	Neomat	48.	podavač	121
AUTOZAPALOVAČ	Neomat	-	zapalovač	
BIOMÍCHAČ	SYN2010	239.	míchač	4
BLESKOCHRLIČ	SYN2010	-	chrlíč	
BOHOHLEDAČ	Neomat	22.	hledáč	308
CAM-POČÍTAČ	SYN2010	-	počítač	
CD-NOSIČ	SN	16.	nosič	587
CD-MĚNIČ	Neomat	-	měnič	
CYKLOPOČÍTAČ	SYN2010	-	počítač	
DARMOŽRÁČ	SYN2010	281.	žráč	3
DIVOPOSLUCHAČ	Neomat	6.	posluchač	3612
DLOUHOSPÁČ	SSJČ	28.	spáč	247
DŘEVOOBRÁBĚČ	SSJČ	111.	obráběč	42
DVD-NOSIČ	SYN2010	16.	nosič	587
DVOUVAŘIČ	Neomat	91.	vařič	63
ELEKTROSPOTŘEBIČ	SYN2010	-	spotřebič	
ELEKTROSVÁŘEČ	SSJČ	56.	svářeč	110
ELEKTROVAŘIČ	SSJČ	91.	vařič	63
ELEKTROVODIČ	SSJČ	27.	vodič	240
ENERGONOSIČ	Neomat	16.	nosič	587
ETNOČISTIČ	Neomat	-	čistič	
EXRODIČ	SYN2010	2.	rodič	21305
FOTOVODIČ	SYN2010	27.	vodič	240
GAMAZÁŘIČ	SYN2010	-	zářič	
GRAMOMĚNIČ	SSJČ	-	měnič	
CHUTĚBUDIČ	SYN2010	-	budič	
INFRAOVLADAČ	SN	-	ovladač	
INFRAZÁŘIČ	SYN2010	-	zářič	
IONTOMĚNIČ	SYN2010	-	měnič	
JIDLONOSIČ	SSJČ	16.	nosič	587
KAMĚNOBRUSIČ	PSJČ	68.	brusič	76
KAMENOLAMAC	SSJČ	67.	lamač	76

KOSTŘEZAČ	SYN2010	173.	řezač	17
KŮRODRTIČ	SYN2010	-	drtič	
LOUTKOVODIČ	SSJČ	27.	vodič	240
LP-NOSIČ	SYN2010	16.	nosič	587
MEGABAVIČ	Neomat	25.	bavič	257
MEGAMĚNIČ	Neomat	-	měnič	
METAHLEDAČ	Neomat	22.	hledáč	308
METAVYHLEDAVAČ	SN	42.	vyhledávač	146
MEZICHLADIČ	Neomat	-	chladič	
MIKROVYSÍLAČ	SYN2010	-	vysílač	
MININAKLÁDAČ	Neomat	303.	nakládač	3
MINIVYSÍLAČ	SYN2010	-	vysílač	
MLADOLAMAČ	SSJČ	67.	lamač	76
NEUROPŘENAŠEČ	Neomat	-	přenašeč	
PARAZITONOSIČ	SYN2010	16.	nosič	587
PERFOVAZAČ	Neomat	171.	vazač	13
PIVOVARIČ*	PSJČ	91.	varič	63
PLODONOSIČ	PSJČ	16.	nosič	587
POKLADOHLEDAČ	Neomat	22.	hledáč	308
POLOVODIČ	SSJČ	27.	vodič	240
PSEUDOŘIDIČ	Neomat	3.	řidič	17055
PRÍZDISRAČ	SYN2010	41.	sráč	153
RADIOPLÁNOVAČ	SN	47.	plánovač	143
RADIOPŘIJÍMAČ	SSJČ	-	přijímač	
RADIOVYSÍLAČ	SYN2010	-	vysílač	
RYCHLOMĚNIČ	SYN2010	-	měnič	
RYCHLONABÍJEČ	Neomat	200.	nabíječ	13
RYCHLORAZIČ	SSJČ	163.	razič	14
RYCHLOTAVIČ	SSJČ	191.	tavič	10
SAMOHOLIČ	SYN2010	19.	holič	404
SAMOMLEČ	SSJČ	268.	mleč	3
SAMONAKLADAČ	PSJČ	93.	nakladač	44
SAMOPRODAVAČ	SN	11	prodavač	1294
SAMOVAZAČ	SSJČ	171.	vazač	13
SAMOVKLADAČ	PSJČ	-	vkладаč	
SEBEOMLOUVAČ	SYN2010	-	omlouvač	
SEBEPODVÁDĚČ	SYN2010	-	podváděč	
SEBEPOŽÍRAČ	SYN2010	123.	požirač	33
SEBEUCTÍVAČ	SYN2010	80.	uctívač	62
SEDMISPÁČ	SSJČ	28.	spáč	247
SELSYN-PŘIJÍMAČ	SYN2010	-	přijímač	
SELSYN-VYSÍLAČ	SYN2010	-	vysílač	
SKLOFOUKAČ	SSJČ	241.	foukač	4
SMĚNKOPALIČ	SYN2010	85.	palič	49
SPELEOPOTÁPĚČ	SSJČ	17.	potápěč	629
SPOLUPOSLECHAČ	PSJČ	6.	posluchač	3612
SPOLUPŘENAŠEČ	SYN2010	-	přenašeč	
SPOLUŘIDIČ	SYN2010	3.	řidič	17055
SPOLUSPÁČ	SSJČ	28.	spáč	247
SPOLUTOPIČ	Neomat	37.	topič	156
SPOLUVYJEDNAVAČ	SN	20.	vyjednávač	382
SPOLUVYZNAVAČ*	SSJČ	13.	vyznavač	848
STEREOPŘIJÍMAČ	Neomat	-	přijímač	
SUPERMĚNIČ	Neomat	-	měnič	
SUPERNOSIČ	SYN2010	16.	nosič	587
SUPERPOČÍTAČ	SYN2010.	-	počítač	
SUPERPOTÁPĚČ	SYN2010	17.	potápěč	629
SUPERSTÍHAČ	Neomat	48.	stíhač	140
SUPERVYHAZOVAČ	SYN2010	76.	vyhazovač	65
SUPERVYLUPOVAČ	SYN2010	279.	vylupovač	3
ŠĚFVYJEDNAVAČ	SN	20.	vyjednávač	382
TAKYHRÁČ	Neomat	1.	hráč	22088

TERMOVAZAČ	Neomat	171.	vazač	13
TRUBOUKLADAČ	Neomat	-	ukladač	
UZLOVAZAČ	SSJČ	171.	vazač	13
VELKOHLEDAČ	SN	22.	hledáč	308
VELKONAKUPOVAČ*	PSJČ	303.	nakupovač	2
VELKOPRODAVAČ	PSJČ	11.	prodavač	1294
VELKOZAKLADAČ	SSJČ	-	zakladač	
VIDEOHRAČ	SN	1.	hráč	22088
VIDEONOSIČ	SN	16.	nosič	587
VIDEOPŘEHRAVAČ	SYN 2010	-	přehrávač	
VIDEOPŘIJÍMAČ	SYN2010	-	přijímač	
VIRONOSIČ	SYN2010	16.	nosič	587
VRUBONAKLADAČ	PSJČ	93.	nakladač	44
VŠEDRTIČ	SYN2010	-	drtič	
VŠEROZBÍJEČ	SYN2010	162.	rozbíječ	20
ZECTLUPÍČ*	PSJČ	9.	lupič	1695
ZVONKOHRAČ	Neomat	1.	hráč	22088
ŽIVOTABUDIČ	SSJČ	-	budič	

LITERATURA:

BOZDĚCHOVÁ, I. (1994): *Tvoření slov skládáním*. Praha: nakladatelství ISV.

DOKULIL, M. (1967): Jména činitelská. In: Daneš, F. – Dokulil, M. – Kuchař, J., *Tvoření slov v češtině 2*. Praha: Academia, s. 13–124.

HELCL, M. (1972): Současné tendence při tvoření slov skládáním v češtině. *Naše řeč* 55, s. 115–124.

LOTKO, E. (2000): Co odhaluje analýza neologismů v současné češtině? In: Wróbel, H. (ed.), *Studia z filologii słowiańskiej ofiarowane profesor Teresie Zofii Orłoś*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 137–141.

MITTER, P. (2003): *Složená hybridní substantiva s prvním komponentem cizího původu v současné češtině*. Ústí nad Labem: Acta Universitatis Purkynianae 95.

MITTER, P. (2006): *Kompozice v kontextu současné češtiny*. Ústí nad Labem: Acta Universitatis Purkynianae 127.

Mluvnice češtiny 1 (1986). Praha: Academia.

POŠTOLKOVÁ, B. – ROUDNÝ, M. – TEJNOR, A. (1983): *O české terminologii*. Praha: Academia.

ŠLOSAR, D. (1999): *Česká kompozita diachronně*. Brno: Masarykova univerzita.

ŠTÍCHA, F. (2007): Korpusové statistiky a slovtvorná produktivita. In: Štícha, F. – Šimandl, J. (eds.), *Gramatika a korpus/Grammar and Corpora 2005*. Praha: ÚJČ, s. 250–257.

ŠTÍCHA, F. (2011): Tvoření názvů osob (bytostí). In: *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia, s. 25–272.

Český národní korpus: Abecední a retrogradní slovníky. ÚČNK FF UK, Praha 2010. Dostupné z WWW: <http://www.korpus.cz/retrograd10.php>

<http://www.lexiko.ujc.cas.cz/> (PSJČ, SSJČ)